

PARC NATURAL DE L'ALT PIRINEU

Un patrimoni excepcional

SENDERISME

Recórrer el Parc Natural de Redes
(Principat d'Astúries)

BTT

Jordània amb bicicleta

EXCURSIONISME

Sant Salvador de les Espases

DESCOBERTES

La capçalera del riu Fluvià

PENSAMENT

Sobre la quintuple arrel de l'amor a la muntanya

4,45 €



Redacció i administració
Centre Excursionista de Catalunya
Paradís, 10
08002 Barcelona
☎ 933 152 311
muntanya@cec.cat

Director
Ferran Alexandri
falexandri@cec.cat

Consell assessor
Joan Campañà, Enric Nosàs,
Josep M. Sala

Consell de redacció
David Mengual,
Mari Nivera, Damià Pérez,
Joan Quintana, Enric Soler,
Albert Vidal

Edició i correcció
Ferran Alexandri

Disseny i maquetació
Toni Ingles

Cartografia
Albert Martínez

Comunicació i màrqueting
Gebran Jamal
gjamal@cec.cat

Publicitat
Jaume Prenafeta
jprenafeta@cec.cat

Distribució a llibreries
Llibreria Altair
☎ 933 427 177

Impressió
SAGRAFIC

Dipòsit legal:
B-545-1958
ISSN:0212-2111

La revista *Muntanya* respecta les opinions expressades a través dels articles dels seus col·laboradors, però no les comparteix necessàriament, fent propis només els continguts de l'editorial.

La revista *Muntanya*, editada pel Centre Excursionista de Catalunya, segons el que preveu l'article 32.1 paràgraf segon del TRLR-PI vigent, s'oposa expressament a què qualsevol de les pàgines d'aquesta revista, o bé una part d'aquestes pàgines, siguin utilitzades per a la realització de resums de premsa. Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser feta amb l'autorització dels titulars, tret de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si us cal fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta publicació (www.conlicencia.com); ☎ 917 021 970 / 932 720 445).



Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència



CEC
Centre Excursionista de Catalunya

MUNTANYA

NÚM 928 / ANY 143 / MARÇ 2019

SUMARI



8 EL PARC NATURAL DE L'ALT PIRINEU. UN PATRIMONI EXCEPCIONAL **Marc Garriga Lujan**

Quan es compleixen 15 anys de la fundació del Parc Natural de l'Alt Pirineu, Marc Garriga, el seu director, repassa els anys de la seva gestió mentre fa una acurada descripció d'aquest espai protegit, d'una elevada riquesa d'espècies i un ampli patrimoni cultural.



22 L'AVENTURA DE RECÓRRER EL PARC NATURAL DE REDES **David Mengual Padrós**

Un paratge asturià, solitari, de boscos frondosos i de relleu escarpat, a mercè de l'àguila reial i l'ós, els veritables senyors del parc, on sovint l'excursionista ha de tresscar serres i verals molt poc freqüentats.



34 JORDÀNIA AMB BICICLETA **Xevi Goñi, Jordi Ros i Gerard Castellà**

Una ruta pel Jordan Bike Trail (JBT), un itinerari de 720 km que travessa l'espina dorsal del país a través de pistes sorrenques i carreteres secundàries. Una ruta només per a veritables apassionats de la BTT.



42 ITINERARI EXCURSIONISTA A SANT SALVADOR DE LES ESPASES **Òscar Masó i Albert Masó**

Un itinerari original a Sant Salvador de les Espases, un massís humil però de gran personalitat, situat molt a prop de la muntanya de Montserrat.



50 LA CAPÇALERA DEL FLUVIÀ (1). ON S'AVIDA EL RIU **Ernest Costa Savoia**

Passat mig segle des que Ramon Vinyeta convidés a exposar arguments sobre la seva proposta de quin era el naixement del Fluvià, l'autor d'aquest article ens mostra un altre punt de vista, alhora que aporta un treball de toponímia valuósíssim.



62 SOBRE LA QUÍNTUPLE ARREL DE L'AMOR A LA MUNTANYA **Jaume Llanes**

Una reflexió de caire filosòfic sobre l'essència de l'excursionisme en el món d'avui, amb imatges que acompanyen, gairebé literàriament, aquest petit assaig de pensament.

SECCIONS

4 EDITORIAL 6 LA COLUMNA

68 NOVETATS EDITORIALS 70 CRÒNICA ALPINA 72 VIES D'ESCALADA

76 DESCOBERTES FAMILIARS 78 NOTÍCIES 82 ESPAI CEC



ITINERARI EXCURSIONISTA AL MASSÍS DE **SANT SALVADOR DE LES ESPASES**

Text i fotografies d'**Òscar Masó Garcia** i **Albert Masó Garcia**

El massís de Sant Salvador de les Espases brilla amb llum pròpia malgrat estar situat molt a prop de la monumental muntanya de Montserrat. L'excursió que us presentem defuig l'allargada ombra de la muntanya santa i visita els punts més emblemàtics del vessant sud-est d'aquest massís humil però de gran personalitat.



Visió des de Montserrat de Sant Salvador de les Espases, al centre de la imatge, i del puig Ventós al seu darrere. És en aquesta munió de cims i valls per on transcorre aquest itinerari excursionista.

El conjunt de turons i valls de Sant Salvador de les Espases gaudeix de la fortuna i la dissort d'estar separat només per escassos centenars de metres de l'imponent i magnètic massís de Montserrat. És tan gegantina i aclaparadora l'ombra que la muntanya serada projecta sobre aquest paratge natural, que això ha fet que no hagi gaudit mai d'una denominació clara i consolidada com a masís. Però qualsevol que s'hagi interessat per aquest petit sistema muntanyós haurà sentit a parlar de la carismàtica i històrica ermita de Sant Salvador de les Espases, el centre neuràlgic des de fa segles d'aquest erm però personal indret, punt de trobada molt venerat, estimat i visitat pels habitants i excursionistes de les poblacions que l'envolten. La poca alçada dels seus cims, els diversos in-

cendis que l'han assolat, l'eixam de pistes que el poblen o les línies elèctriques que el travessen queden en segon terme gràcies a l'important patrimoni humà que enriqueix el seu territori, a la bellesa agresta dels seus cims esmolats, a les desenes de camins traçats per excursionistes enamorats de tots els seus racons, a les vistes extenses i inimaginables de què es gaudeix i a l'excel·lència geològica que ofereixen els seus cingles i monòlits. L'essència d'aquest petit massís de fort caràcter es capta perfectament a través d'aquest itinerari excursionista. Visitarem cims, edificis i elements humans històrics, camins íntims i d'altres molt transitats, colls estratègics i valls profundes molt marcades. I sempre envoltats per una espessa vegetació que, pertinaç, fa front a l'embat ferotge de l'home i ressorgeix esponerosament vers el firmament.

DESCRIPCIÓ DE L'ITINERARI

0:00 Estacionem el vehicle a l'aparcament situat a la carretera secundària que duu a l'antic balneari de la Puda, la qual s'origina a prop del quilòmetre 7 de la carretera C-55 (cartell indicador). Des d'aquest punt, seguim a peu vers el nord la deteriorada carretera, tot coincidint amb el GR 270.

0:03 Deixem la carretera i prenem un camí que s'enfila decidit a mà dreta (cartells indicadors de Sant Salvador de les Espases). Al cap de poca estona, gaudim de la sorprenent visió d'unes peculiars i blanquinoses agulles conegudes amb el nom d'*Espases de Baix* i del turó de Sant Salvador de les Espases, amb les seves destacades construccions cimals al seu darrere emergint altivament. Passem per damunt d'un dels túnels de la línia R5/R50 (Llobregat-Anoia) dels Ferrocarrils de la Generalitat de Cata-

lunya vigilant amb els cables tensors de la xarxa metàl·lica que protegeix les vies del tren, i ignorem un corriol que s'enfila cap a la dreta, al capdamunt d'una curta però forta pujada. Un xic més endavant, travessem un parell de cops la llera de l'enclotat i angost torrent de l'Afrau i ens hi introduïm rodejats de vegetació espessa.

0:10 Passem just per sota de les Espases de Baix, les quals ens queden a mà dreta. Al costat del camí trobem diversos blocs rocosos compostos de pedra foguera, un rocam de color blanc amb prominents còdols de quars, del qual estan formats els monòlits esmolats que formen les Espases. Continuem seguint el camí amb pujada constant tot seguint la vall del torrent de l'Afrau.

Pujada final cap a l'ermita de Sant Salvador de les Espases.



0:14 Ignorem un corriol mig embrossat que baixa sobtadament cap a l'esquerra vers l'aiguabarreig dels torrents de l'Afrau i de Sant Salvador i continuem pujant recte. Anem guanyant alçada mentre contemplem, d'esquerra a dreta, els caòtics cingles de roca calcària de l'Aranga, l'alterós turó de Sant Salvador de les Espases, les vermellores i voluminoses roques de l'Afrau i l'esmolat morral de l'Espluga o de la Frau. Tot i que encara són palpables els efectes del malauradament recordat incendi del llunyà any 1994, la vegetació creix salvatge-ment pertot arreu i l'indret gaudeix d'una força visual indiscutible.

0:21 En una destacada zona de gresos vermells nua de vegetació i propera a la llera del torrent de l'Afrau, ignorem un corriol amb fites que puja cap a la dreta (nord) i seguim el camí que flanqueja en direcció oest. Avancem tot superant trams erosionats per l'aigua, però sempre seguint un traç ben marcat i arranjat. Cap a l'est podem observar, d'esquerra a dreta, el rocós i vermellós turó del Duc, la marcada vall del torrent de l'Afrau i el calcari puig Cendrós amb la balma de l'Espluga al seu vessant sud-oest. Arribem al vessant ponentí del turó de Sant Salvador i iniciem la remarcable pujada que duu al seu cim tot fent ziga-zagues intel·ligents que ens ajuden a salvar un desnivell considerable mentre gaudim de paisatges cada cop més extensos a mesura que guanyem alçada. Abans d'arribar a l'ermita de Sant Salvador, passem pel costat de la cova de Sant Salvador, una petita cavitat obrada que esdevé una peculiar capella bastida a la roca. D'aquí a l'ermita queden escassos metres.

0:35 Ermita i cim del turó de Sant Salvador de les Espases. El subcim del turó es troba completament edificat. Hi trobem una àmplia terrassa amb un banc de pedra adossat a la seva barana nord-oest ideal per reposar-hi una estona, així com la històrica ermita de Sant Salvador de les Espases (normalment tancada) i una estança espaiosa a través de la qual s'accedeix al capdamunt del turó per un seguit d'escalas. El cim és una veritable talaia isolada i aèria des

SANT SALVADOR DE LES ESPASES

Al capdamunt de l'esvelt turó de Sant Salvador es troba la singular i històrica ermita de Sant Salvador de les Espases, esmentada per primer cop en un document de l'any 1342. Aquesta capella formava part del castell de les Espases, de possible origen andalusí i esmentat per primer cop en un pergami de l'any 985. La devoció que els habitants de les poblacions que envolten aquest cim senten des de fa segles per la seva simbologia natural, religiosa i patrimonial ha comportat per part seva múltiples llegendes, pelegrinatges, aplecs, llibres i associacions. És lògic, doncs, que en el cim d'aquest turó conflueixin els termes municipals de Vacarisses, Olesa de Montserrat i Esparreguera.



Façana nord de l'ermita de Sant Salvador de les Espases i de l'estança superior (a l'esquerra), a través de la qual s'accedeix al cim del turó de Sant Salvador.

d'on es gaudeix d'una excepcional visió del vessant sud-est de Montserrat i dels turons, valls i agulles dels voltants, d'entre els quals cal esmentar el turó de la Socarrada –sostre municipal d'Esparreguera– al nord-oest. També hi trobem un marc de ferro en forma d'avet on fa dècades hi havia una imatge de Sant Bernat de



D'esquerra a dreta el turó del Duc, la vall del torrent de l'Afrau i el puig Cendrós.

Claravall, patró d'Olesa de Montserrat, així com restes de l'antiquíssim castell de les Espases. Aquest turó forma part del llistat dels 100 cims de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya (FEEC). Havent gaudit de les vistes, retornem a la terrassa del subcim i seguim el camí que careneja vers l'est recorrent la ben definida i allargassada carena de Sant Salvador. Ignorem un parell de camins que surten a mà esquerra i avancem mentre fruïm dels bonics paisatges que ens envolten. Més endavant, el camí es decanta completament cap al vessant nord de la carena per l'anomenada obaga de Sant Salvador i passa per sota de les grans roques de l'Afrau, de conglomerat descompost i cobertes de força vegetació. Seguidament, el camí puja de forma un xic més acusada i va a raure a una pista ampla de terra. Ignorem un camí que surt a mà esquerra senyalitzat amb cercles verds i ratlles blanques pintades i seguim la pista vers el nord-est.

0:45 Arribem al collet de les Carboneres, on hi ha un pal amb indicadors i des d'on tenim una bona visió de la serra de l'Obac, Sant Llorenç del Munt i la vila de Vacarisses amb els seus cingles vermellorsos al damunt. Seguim el bonic camí que surt a la dreta vers Olesa de Montserrat (PR C-167) que, envoltat de vegetació frondosa puja de forma progressiva vers la carena del turó del Duc.

0:50 Abastem el collet de l'Orpina, engalanat amb una imatge de ferro de Sant Bernat de Menthon, el patró dels alpinistes. Val la pena aturar-se un moment i gaudir de la bonica vista vers el sud del conjunt de cims que formen el prominent puig Ventós, el punxegut turó de la Gronya i el solitari puig Cendrós. Seguim el camí tot baixant vers l'ampli pla del Fideuer, el qual està travessat per una pista de terra i diversos corriols que formen una xarxa un xic caòtica de traços dispersos que s'entrecreuen. En el nostre cas hem de seguir el camí que porta a l'extrem superior llevantí del pla.

0:56 Som al cantó superior est del pla del Fideuer, on trobem indicadors i una pista que baixa vers l'est. Seguim l'esmentada pista, que coincideix amb el PR C-166, recorrent el vessant meridional de la vall del torrent del Mimó en direcció sud-est, envoltats per un bosc força esponerós.

1:01 Cruïlla amb un pal amb indicadors passada una tanca. Seguim la pista de terra que surt cap a la dreta en direcció la Creu de Saba (PR C-166). Anem alternat baixades i pujades tot gaudint de bones vistes de la serra de l'Obac, Sant Llorenç del Munt, els cingles de Vacarisses, l'encinglerada carena de Torrella i la vall de la masia anomenada *el Mimó*, actualment un restaurant que dividim ben avall.

1:15 Cruïlla amb un pal amb indicadors. Deixem la pista i seguim un corriol que s'introdueix en l'espessa boscúria en direcció oest i vers la Creu de Saba. El traç és clar, però trobem alguns trams bastant embrossats a l'inici. Més amunt, el camí fa ziga-zagues estratègiques que ajuden a guanyar alçada gradualment fins a abastar la carena est del puig Ventós.

1:28 En plena carena, un camí s'uneix per l'esquerra. L'ignorem i continuem pujant en direcció oest mentre gaudim de vistes extenses vers migjorn.

1:30 Un trencall a mà esquerra al costat d'uns blocs de roca calcària ens duen a la propera, visible i monumental Creu de Saba, excepcional mirador de muntanyes, planúries i poblacions, tot i que cal destacar la visió de la també històrica ermita de Sant Pere Sacama, la població d'Olesa de Montserrat i, al fons, la serralada Litoral Catalana. Cal posar èmfasi en què la Creu de Saba no és el cim del puig Ventós, tal i com diversos mapes i escrits indiquen erròniament; curiosament, el punt culminant d'aquest turó (sostre de tot el massís de Sant Salvador de les Espases, amb 606 m sobre el nivell del mar) es troba al nord-oest de la creu i no té cap camí ben fressat que hi porti. Havent gaudit de les àmplies vistes que ofereix aquest punt em-

UN MASSÍS DE GRAN DIVERSITAT GEOLÒGICA

Un dels atractius que ofereixen els relleus muntanyosos de Sant Salvador de les Espases és l'extraordinària diversitat geològica que presenten. En aquest sentit, la regió té tanta fama entre els geòlegs que el seu interès fins i tot ha traspassat fronteres. Tot això ve donat perquè tres eres geològiques de la Terra són presents en la petita àrea que ens ocupa, anant des de la més antiga, l'era del Paleozoic (primària), fins a les que vingueren després: el Mesozoic (secundària) i finalment el Cenozoic (terciària). Aquest fet provoca que les parets, agulles i blocs tinguin diverses composicions segons la regió que ens situem, atorgant un al·licient afegit al massís si ho comparem amb els propers Montserrat i Sant Llorenç del Munt i l'Obac.



Les esveltes i peculiars Espases de Baix amb l'altiu turó de Sant Salvador de les Espases al fons i a l'esquerra.

blemàtic del massís, retornem al camí i el seguim cap a l'oest en to descendent envoltats de garrics, romanins, roques calcàries lluent i uns paisatges fantàstics. Finalment, la baixada és més acusada i relliscosa quan ens trobem sobre la vertical del coll d'Oriol i de l'enrunada masia de Puigventós.

1:41 Cruïlla amb un pal amb indicadors abans d'arribar al coll d'Oriol. Seguim el camí que surt cap a la dreta vers el pla del Fideuer. Al

cap de poca estona trobem un corriol que surt a mà esquerra i que amb una curta però bona baixada duu a la font del Mateu (cartell indicador). Havent visitat la font, continuem seguint el camí vers el nord superant graons de roca calcària divertits i ignorant un camí que surt a mà dreta i que està senyalitzat amb un cercle vermell i ratlles de color blanc.

1:47 Trencall senyalitzat a mà esquerra que en poca estona duu a la font de la Pastora. Un cop visitada, prosseguim avançant pel camí principal cap al nord gaudint de la visió a vol d'ocell de l'aïllat i destacat puig Cendrós a l'oest.

1:51 Situats sobre la vertical del pla del Fideuer, deixem el camí principal que perd alçada en diagonal cap a la dreta i prenem un corriol

erosionat que baixa directament cap a la base del puig Cendrós i que està senyalitzat amb un pal pintat de color groc. El descens és força brusc i cal vigilar en no patinar.

1:54 Arribem a la pista de terra ampla que travessa el pla del Fideuer, la creuem cap a l'oest fins que trobem un indicador que senyalitza el corriol que duu al puig Cendrós i el seguim tot enfilant-nos pel vessant est del turó. La pujada és curta però intensa, amb alguns trams relliscosos.

2:00 Cim del puig Cendrós. De nou els paisatges se'ns mostren amplis i atractius, i de nou Montserrat i Sant Salvador de les Espases destaquen per sobre de totes les valls, carenes i turons que ens rodegen. Satisfets de l'espectacle visual que ofereix aquest cim, que també forma part del llistat dels 100 cims de la FEEC, baixem pel mateix camí de pujada fins a arribar a la pista que travessa el pla del Fideuer, la qual seguim cap a l'esquerra en to ascendent.

FITXA TÈCNICA

Punt d'inici i final de l'itinerari: aparcament de la carretera de l'antic balneari de la Puda (aproximadament al PK 7 de la carretera C-55).

Temps de camí: 2 h i 50 min.

Distància: 12 Km.

Desnivell: +700 m (acumulat).

Dificultat: mitjana. Hi ha alguns trams relliscosos i un xic embrossats. Cal evitar fer aquesta excursió en èpoques de molta calor.



ALBERT MARTÍNEZ (BASE ICGC)



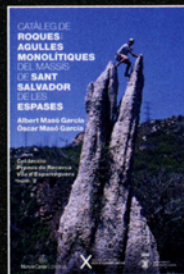
Ascendint el puig Cendrós des del pla del Fideuer.

2:06 A mitja pujada, trobem un pal amb indicadors que senyalitza un camí que surt cap a l'esquerra en direcció a Sant Salvador de les Espases. El seguim amb pujada i un traç clar però estret.

2:08 Abans d'una marcada pujada, seguim un corriol difús que surt flanquejant cap a l'esquerra (oest). El seguim tot planejant fins que anem a parar a un camí més marcat que s'esmuny en to descendent per la marcada vall del torrent de l'Afrau. Trobem diversos trams erosionats i relliscosos i a mida que perdem alçada el paratge esdevé més salvatge. A l'esquerra (sud) s'alcen les parets calcàries blanquinoses del puig Cendrós, mentre que a la dreta (nord) ens subjuguen els esperons conglomerats verticals i descompostos del turó del Duc i de les roques de l'Afrau. Més avall, creuem el torrent i posteriorment pugem tot travessant trams força embrossats fins que fem un canvi de ra-sant i acabem descendint de nou per terreny de gresos relliscosos.

ROQUES I AGULLES MONOLÍTIQUES

El mes d'abril del 2018 es va publicar el llibre *Catàleg de roques i agulles monolítiques del massís de Sant Salvador de les Espases*, un recull de les 105 roques i agulles monolítiques d'aquest massís presentat en forma de catàleg. S'hi descriuen els trets característics i les vies d'ascensió principals d'aquestes entitats pètries, que cal respectar i valorar com a elements paisatgístics propis. El Ciri de Sant Salvador, l'agulla del turó de la Socarrada o dels Demòcrates, les roques de l'Afrau, la punta Palomar o les Llances són alguns dels monòlits més destacats.



PER SABER-NE MÉS

ÒSCAR MASÓ GARCIA / ALBERT MASÓ GARCIA. *Catàleg de roques i agulles monolítiques del massís de Sant Salvador de les Espases*. Sant Adrià del Besòs: Nova Casa Editorial, 2018. [Col·lecció Premis de Recerca Vila d'Esparreguera, n° 2].

JOAN SOLER GIRONÈS. *Guia excursionista. Olesa de Montserrat i entorns*. Olesa de Montserrat: Comunitat Mिनnera Olesana SCCL, 2012.

ÀNGEL MANUEL HERNÁNDEZ CARDONA. *Les plantes i el paisatge vegetal d'Olesa de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997. [Col·lecció vila d'Olesa, 6].

– *Ressons de Sant Salvador de les Espases*. Olesa de Montserrat: Associació d'Amics de Sant Salvador de les Espases, 2003.

www.icc.cat/vissir3/

2:30 Al final de la baixada arribem a la cruïlla de camins per on hem passat als 21 minuts de marxa. A continuació, només cal desfer el recorregut que hem seguit fins a l'aparcament on hem estacionat el vehicle.

2:50 Aparcament de la carretera de l'antic balneari de la Puda.